

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬОТНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Романович М.І., Жибров О.В.

АВІАЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

**Методичні рекомендації
до практичних занять**

для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавр
всіх форм навчання спеціальності 272 "Авіаційний транспорт"
за освітньо-професійною програмою
"Льотна експлуатація повітряних суден"

**Кропивницький
2022**

УДК

Рецензент:

Ситник Юрій Борисович, завідувач кафедри безпеки польотів, кандидат технічних наук.

Романович М.І., Жибров О.В.

Авіаційне законодавство : методичні рекомендації до практичних занять / уклад. : М. І Романович, О. В. Жибров. – Кропивницький : ЛА НАУ, 2022. – 26 с.

Методичні рекомендації до практичних занять укладені відповідно до освітньо-професійної програми: "Льотна експлуатація повітряних суден" та робочої програми навчальної дисципліни "Авіаційне законодавство" для підготовки фахівців освітнього ступеня бакалавра спеціальності 272 "Авіаційний транспорт" всіх форм навчання відповідно до ОПП "Льотна експлуатація повітряних суден".

Методичні рекомендації розроблені для ознайомлення здобувачів вищої освіти з структурою та змістом навчальної дисципліни і призначені для підготовки до виконання практичних занять.

Містять загальні вимоги та плани практичних занять з Авіаційного законодавства та перелік основних джерел інформації.

Видання призначене для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня бакалавр всіх форм навчання спеціальності 272 "Авіаційний транспорт" за ОПП "Льотна експлуатація повітряних суден".

УДК

Розглянуто, обговорено і рекомендовано для видання і використання в освітньому процесі академії на засіданні кафедри безпеки польотів протокол від 17 січня 2022 року № 7. НМРА протокол від _____ 2022 року № ____.

Романович М.І., Жибров О.В., 2022

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1 Перелік тем за модулями та їх об'єм.....	5
2 Критерії оцінювання. Розподіл балів за видами роботи.....	6
3 Методичні рекомендації до практичних занять.....	8
3.1 Змістовий модуль I. Теоретичні основи авіаційного законодавства	8
3.2 Змістовий модуль II. Практичне використання авіаційного законодавства	16
Список рекомендованих джерел інформації.....	24

ВСТУП

Впровадження в освітній процес навчальної дисципліни "Авіаційне законодавство" для здобувачів вищої освіти освітньо-професійної програми "Льотна експлуатація повітряних суден" надає необхідну базу теоретичних знань і практичних умінь щодо загальних закономірностей виникнення й розвитку міжнародного та національного повітряного права, регулювання міжнародної аеронавігації та встановлення режиму міжнародних польотів над державною територією та за її межами, правових основ регулювання комерційної діяльності цивільної авіації.

Однією з найбільш ефективних форм навчання, системного засвоєння здобувачами вищої освіти знань є практичні заняття, потреба в яких особливо велика у викладені такого навчального курсу як "Авіаційне законодавство".

Практичні заняття доповнюють лекційний курс та забезпечують поглиблене вивчення більш складних і важливих тем курсу, розвивають уміння самостійно вивчати, аналізувати основи міжнародного та національного авіаційного законодавства, законодавчі акти а також авіаційні правила України, щодо льотної експлуатації в цивільній авіації.

Практичні заняття включають проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти, формулювання загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю здобувачів вищої освіти, розв'язування завдань з їх обговоренням, розв'язування контрольних завдань, індивідуального завдання, тестовий контроль, їх перевірка та оцінювання.

Під час проведення практичних занять викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких здобувачі вищої освіти готують доповіді, а також обговорюються проблемні питання, на які мають бути знайдені відповіді в результаті дискусії.

На заняттях у здобувачів вищої освіти мають сформуватися вміння і навички виконання деяких видів керівної роботи.

В освітньому процесі здобувачі вищої освіти самостійно чи у групах (як малих, так і великих) вирішують запропоновані завдання різного рівня складності, виробничі ситуації чи ділові ігри. З метою виявлення рівня засвоєння матеріалу викладачем проводиться перевірка і обговорення роботи, яку виконували здобувачі вищої освіти, а також підбиття підсумків з отриманням здобувачами вищої освіти відповідної кількості балів в залежності від результатів виконаної роботи. Слід зазначити, що проведення практичних занять вимагає попередньо підготовлений матеріал (тести, різні завдання тощо).

За кожне практичне заняття фіксуються бали, які враховуються при виставленні поточної модульної оцінки з даної навчальної дисципліни.

1. ПЕРЕЛІК ТЕМ ЗА ЗМІСТОВИМИ МОДУЛЯМИ ТА ЇХ ОБ'ЄМ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		лекцій	практ	ср
Змістовий модуль I Теоретичні основи авіаційного законодавства				
Тема 1. Міжнародне і національне повітряне право	8	2	2	4
Тема 2. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію (Чиказька конвенція – 1944 року). Процедури аеронавігації	8	2	2	4
Тема 3. Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО). Структура, цілі та задачі. Регіональна структура та відділення	6	2	2	2
Тема 4. Багатосторонні міжнародні договори (конвенції) за напрямками діяльності ЦА	8	2	2	4
Тема 5. Комерційна діяльність цивільної авіації та пов'язана з нею практика	6	2	2	2
Тема 6. Процедури для аеронавігації. Експлуатація повітряних суден (Дос. 8168 - OPS / 611 Том 1)	8	2	2	4
Змістовий модуль II Практичне використання авіаційного законодавства				
Тема 7. Правовий статус цивільного повітряного судна (на основі додатка 7 – Державні та реєстраційні знаки ПС та додатка 8 – Льотна придатність ПС)	8	2	2	4
Тема 8. Ліцензування персоналу (на основі додатка 1 до Чиказької конвенції та додатка 1 до наказу № 565 "Свідоцтва льотного персоналу" (Part-FCL))	8	2	2	4
Тема 9. Правила польотів (на основі додатка 2 до Чиказької конвенції та Правил польотів цивільних ПС у повітряному просторі України)	8	2	2	4
Тема 10. Правила пошуку і порятунку (на основі додатка 12 до Чиказької конвенції)	8	2	2	4
Тема 11. Розслідування авіаційних подій повітряних суден (на основі додатка 13 до Чиказької конвенції)	8	2	2	4
Тема 12. Безпека (на основі додатка 17 до Чиказької конвенції)	6	2	2	2
Всього за курсом	90	24	24	42

2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЗА ВИДАМИ РОБІТ

Оцінювання знань здобувачами вищої освіти відбувається за 100 бальною шкалою (див.табл.2.1). Враховується (див.табл.2.2):

Поточне опитування оцінюється за чотирибальною шкалою:

1 бал – здобувач вищої освіти присутній, але не бере участі в обговоренні матеріалу, не дає відповіді на жодне з поставлених питань;

2 бал – має місце значна кількість помилок, відповідь задовольняє мінімальним вимогам;

3 бали – в цілому правильна відповідь з певною кількістю помилок;

4 бали – відмінне знання матеріалу.

Контроль за самостійною роботою: виконання самостійної роботи є обов'язковим для кожного здобувача вищої освіти. На практичних заняттях, консультаціях здобувач вищої освіти здає викладачеві виконані дома завдання та отримує 1 бал за здану роботу.

Написання модульної роботи: написання модульної роботи є обов'язковим для кожного здобувача вищої освіти.

Індивідуальна робота: написання тез на студентську конференцію.

Таблиця 2.1-Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту(роботи), практики	для заліку
90 - 100	A	відмінно	зараховано
82 - 89	B	добре	
75 - 81	C		
67 - 74	D	задовільно	
60 - 66	E		
35 - 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Таблиця 2.2- Розподіл балів які отримують здобувачі вищої освіти за видами робіт під час вивчення дисципліни

Види робіт	Оцінювання											
	Змістовий модуль I						Змістовий модуль II					
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12
Лекції	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Практичні	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Самостійна робота	2	2	1	1	1	2	1	2	2	2	1	1
Модульний тест	8						8					
Індивідуальна роб.	6											
Всього	100											

3 Методичні рекомендації до практичних занять

3.1 Змістовий модуль I. Теоретичні основи авіаційного законодавства

Тема 1 Міжнародне і національне повітряне право (2 години)

Практичне заняття

План:

1. Поняття і сутність міжнародного повітряного права
2. Повітряний простір
3. Основні принципи міжнародного повітряного права
4. Джерела міжнародного і національного повітряного права

Мета: Формування комплексного уявлення про сукупність принципів і норм, що регулюють відносини між державами і міжнародними авіаційними організаціями з приводу використання повітряного простору над територією держави і за її межами для здійснення регулярних і нерегулярних польотів і виконання повітряних перевезень.

Методичні рекомендації: При підготовці до практичного заняття звернуту особливу увагу на правовий режим повітряного простору та правове регулювання відносин, що виникають у зв'язку з використанням міжнародної цивільної авіації.

При розгляді другого питання необхідно знати класифікацію повітряного простору та які існують обмеження щодо його використання. Також потрібно ретельно розглянути характеристику основних принципів міжнародного повітряного права, і в чому полягає їх суть. Надайте характеристику джерелам міжнародного повітряного права та перерахуйте основні міжнародні договори (конвенції). Джерела національного повітряного права. Авіаційні правила України, їх коротка характеристика.

Питання для обговорення:

1. Дайте визначення поняттю "Повітряне право" та яке місце займає в ньому авіаційне законодавство?
 1. Що розуміється під міжнародним та національним повітряним правом?
 2. Хто є суб'єктами міжнародного і національного повітряного права?
 3. Що означає суверенітет над повітряним простором?
 4. Що являє собою повітряний простір в юридичному значенні? Його класифікація.
 5. У чому відмінність використання відкритого і суверенного повітряного простору.
 6. Що означає заборонена зона, зона обмеження польотів, небезпечна зона, зона з особливим режимом використання повітряного простору, тимчасово зарезервованій повітряний простір?
 7. Що являє собою контрольований і неконтрольований повітряний простір?

8. Характеристика основних принципів міжнародного повітряного права, і в чому полягає їх суть?
9. Права і обов'язки держави щодо повітряного простору над відкритим морем.
10. Що розуміється під джерелами міжнародного повітряного права?
11. Перерахуйте міжнародні звичаї, і в чому полягає їх суть?
12. Перерахуйте основні міжнародні договори (конвенції).
13. Джерела національного повітряного права.
14. Авіаційні правила України, їх коротка характеристика.

**Тема 2 Конвенція про міжнародну цивільну авіацію
(Чиказька конвенція – 1944 року). Процедури аеронавігації.
(2 години)**

Практичне заняття

План:

1. Створення Чиказької конвенції та її зміст
2. Основні вимоги Чиказької конвенції
3. Зміст додатків до Чиказької конвенції

Мета: Сформувати цілісне уявлення про створення Чиказької конвенції та її значення для вирішення проблем міжнародної цивільної авіації.

Методичні рекомендації: При підготовці до практичного заняття звернути особливу увагу на зміст і роль Чиказької конвенції 1944 в організації міжнародної цивільної авіації.

Розглядаючи друге питання студенти повинні знати основні вимоги Чиказької конвенції та загальні принципи застосування Конвенції. Яким чином організовуються і здійснюються нерегулярні польоти і регулярні повітряні сполучення та перелік і призначення документів, які повинні бути на борту ПС під час польоту. Потрібно знати коротку характеристику додатків до Чиказької конвенції та їх значення для міжнародного авіаційного законодавства.

Питання для обговорення:

1. Історія створення Конвенції про міжнародну цивільну авіацію.
2. Зміст і роль Чиказької конвенції 1944 в організації міжнародної ЦА.
3. Коротка характеристика додатків до Чиказької конвенції.
4. Дайте визначення поняттю "Стандарт" та "Рекомендована практика".
5. Що означає поняття "Суверенітет", "Територія держави", "Цивільне повітряне судно", "Державне повітряне судно".
6. Які заходи можуть бути застосовані до повітряного судна-порушника згідно Чиказької конвенції (Стаття 3 біс.)?
7. Чи має право Договірна держава вимагати від іноземного ПС позапланової посадки на своїй території і в яких випадках?

8. Яким чином організуються і здійснюються нерегулярні польоти і регулярні повітряні сполучення?
9. Поясніть суть поняття "каботаж" на повітряному транспорті.
10. Міжнародні вимоги до встановлення заборонених зон.
11. У яких випадках і яким чином здійснюється митний контроль пасажирів в міжнародному аеропорту?
12. Що означає національність ПС і подвійна реєстрація?
13. Яким чином організується надання допомоги ПС, яке зазнає лиха в повітряному просторі (на території) Договірної держави?
14. Перелік і призначення документів, які повинні бути на борту ПС під час польоту.
15. Ухвалення міжнародних стандартів і процедур.
16. Відхилення від міжнародних стандартів і процедур, дії Договірних держав і ІКАО при цьому.
17. Сертифікація льотної придатності і ліцензії персоналу; порядок їх отримання та підтвердження. Порядок визнання сертифікатів та ліцензій, виданих в іншій державі.

**Тема 3 Міжнародна організація цивільної авіації ІКАО.
Структура, цілі та задачі. Регіональна структура та відділення
(2 години)**

Практичне заняття

План:

1. Цілі, завдання та функції ІКАО
2. Структура ІКАО
3. Види документів ІКАО
4. Розробка, прийняття і застосування стандартів і рекомендованої практики ІКАО
5. Інші міжнародні авіаційні організації

Мета: Сформувати цілісне уявлення про правові основи утворення та функціонування Міжнародної організації цивільної авіації. Вміти аналізувати та застосовувати документи, які приймає ІКАО в процесі професійної діяльності.

Методичні рекомендації: Розглядаючи дану тему необхідно знати загальні принципи створення, цілі, завдання та функції ІКАО. Також слід звернути увагу на членство та організаційну структуру ІКАО та які функції виконує Асамблея та Рада ІКАО. Регіональна структура і відділення ІКАО. Особливу увагу необхідно приділити видам документів, які розробляються ІКАО та знати їх характеристику та основні вимоги. Розробка, прийняття і застосування стандартів і рекомендованої практики ІКАО. Регіональні міжнародні авіаційні організації та їх класифікація.

Питання для обговорення:

1. Створення міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО).
2. Цілі і завдання ІКАО.
3. Функції і компетенція ІКАО.
4. Членство в ІКАО
5. Організаційна структура ІКАО.
6. Асамблея ІКАО, її функції.
7. Рада ІКАО, організація діяльності. Функції Ради ІКАО.
8. Принципи обрання держав до Ради ІКАО.
9. Аеронавігаційна комісія, її функції.
10. Регіональна структура і відділення ІКАО.
11. Види документів, які розробляються ІКАО. Коротка характеристика.
12. Розробка, прийняття і застосування стандартів і рекомендованої практики ІКАО
13. Міжнародні авіаційні організації та їх класифікація.
14. Структура, цілі та завдання Європейської конференції цивільної авіації (ЕСАС).
15. Структура, цілі та завдання Європейської організації із забезпечення безпеки аеронавігації (EUROCONTROL).
16. Склад, цілі і завдання Європейського агентства з безпеки польотів (EASA).
17. Склад і завдання Міжнародної асоціації повітряного транспорту (IATA).
18. Назвіть інші міжнародні авіаційні організації.

Тема 4 Багатосторонні міжнародні договори (конвенції) за напрямками діяльності ЦА (2 години)

Практичне заняття

План:

1. Міжурядові угоди про повітряне сполучення
2. Комерційні угоди
3. Конвенції за напрямками діяльності
4. Юрисдикція держав над злочинами
5. Повноваження командира повітряного судна

Мета: Сформувати цілісне уявлення про основні умови, принципи організації і виконання польотів між державами, дотримання рівності і взаємності сторін у встановленні найбільш прийнятних умов для навігації, забезпечення аеродромами, технічними засобами, метеорологічною інформацією. Ознайомити студентів з видами юридичної відповідальності за невиконання встановлених правових норм.

Методичні рекомендації: При розгляді даної теми необхідно знати що визначають і містять міждержавні угоди про повітряне сполучення. Право регулярних польотів та право на виконання нерегулярних (епізодичних) польотів. Права, які надаються Договірним державам при використанні комерційних прав (свободи повітря).

Потрібно звернути увагу на застосування і основні положення конвенції за напрямками діяльності цивільної авіації. Поняття і види юридичної відповідальності за невиконання встановлених правових норм та які держави вживають заходів для встановлення своєї юрисдикції над злочинами. Необхідно знати повноваження командира повітряного судна та основні положення кодексів, що стосуються відповідальності командира ПС і екіпажу.

Питання для обговорення:

1. Міждержавні угоди про повітряне сполучення.
2. Право регулярних польотів.
3. Право епізодичних (нерегулярних) польотів.
4. Що означає міжнародний політ, його класифікація?
5. Перелік документів, які повинні бути на борту ПС при виконанні міжнародного польоту.
6. Що означає поняття "комерційні права" (свобода повітря) і які права, надаються Договірним державам при використанні 1-9 свободи повітря?
7. Застосування і основні положення Конвенції про злочин і деякі інші дії, вчинені на борту ПС (Токійська конвенція 1963 р).
8. Застосування і загальний зміст Конвенції про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (Гаазька конвенція 1970 р.).
9. Коли вважається, що ПС знаходиться у польоті?
10. Застосування і загальний зміст Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (Монреальська конвенція 1971р.).
11. Що означає період знаходження ПС в експлуатації?
12. Суть Монреальського протоколу 1988 року.
13. Основні положення Конвенції про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення 1991 р
14. Які держави вживають заходів для встановлення своєї юрисдикції над злочинами?
15. Поняття і види юридичної відповідальності за невиконання встановлених правових норм.
16. Основні положення кодексу про адміністративні правопорушення.
17. Основні положення кримінального кодексу України.
18. Основні положення кодексу законів про працю
19. Вимоги Повітряного кодексу України, що стосуються відповідальності КПС і екіпажу.
20. Повноваження командира повітряного судна, що визначаються Токійською конвенцією 1963 року та Повітряним кодексом України.

Тема 5 Комерційна діяльність цивільної авіації та пов'язана з нею практика (2 години)

Практичне заняття

План:

1. Міжнародні повітряні перевезення і відповідальність повітряного перевізника
2. Відповідальність експлуатанта перед третіми особами в разі заподіяння шкоди в результаті експлуатації повітряного судна
3. Комерційна практика і обов'язкові правила (оренда / лізинг)
4. Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу згідно з наказом Державіаслужби від 26.10.2018р. № 1239

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти з міжнародними вимогами та національними правилами повітряних перевезень і відповідальності повітряного перевізника та експлуатанта перед третіми особами в разі заподіяння шкоди в результаті експлуатації повітряного судна.

Методичні рекомендації: Знати міжнародні вимоги, національні законодавчі та нормативно-правові акти, які регламентують повітряні перевезення і відповідальність повітряного перевізника. При розгляді другого питання звернути особливу увагу на відповідальність експлуатанта перед третіми особами в разі заподіяння шкоди в результаті експлуатації повітряного судна. Право на відшкодування шкоди та що підлягає відшкодуванню та коли експлуатант не несе відповідальності. Комерційна практика і обов'язкові правила (оренда / лізинг). Передача певних функцій та обов'язків.

Питання для обговорення:

1. Що розуміється під міжнародно-правовою уніфікацією?
2. У чому полягає суть Варшавської конвенції 1929 року?
3. В чому полягає суть Гаазького протоколу 1955 року?
4. Коротка характеристика "Варшавської системи".
5. Необхідність прийняття Монреальської конвенції 1999 року.
6. Що означає міжнародне повітряне перевезення?
7. Коли виникає відповідальність перевізника за шкоду у випадку загибелі або тілесного ушкодження?
8. Що означає дворівнева система відповідальності?
9. Звільнення від відповідальності (Монреальська конвенція 1999р.)
10. Конвенцією про збиток, заподіяний іноземними повітряними суднами третім особам на поверхні (Римської конвенції 1952 г.).
11. Коли виникає право на відшкодування шкоди та що підлягає відшкодуванню? (Римська конвенція 1952р.)
12. Коли експлуатант не несе відповідальності? (Римська конвенція 1952р.)
13. Коротка характеристика Конвенції про відшкодування збитків, заподіяних повітряними судами третім особам (Монреаль 2 травня 2009 року)

14. Стаття 83 bis Передача певних функцій та обов'язків (Оренда ПС).

15. Вимоги авіаційних правил України з повітряних перевезень і відповідальності перевізника.

Тема 6 Процедури для аеронавігації. Експлуатація повітряних суден (Дос. 8168 - OPS / 611 Том 1) (2 години)

Практичне заняття

План:

1. Загальні принципи
2. Процедури, що виконуються при вильоті ПС
3. Процедури заходу на посадку
4. Одночасні операції на паралельних або майже паралельних обладнаних ЗПС
5. Зона візуального маневрування (політ по колу)
6. Схеми польотів в зоні очікування
7. Правила установки висотоміра
8. Правила експлуатації прийомовідповідачів ВОРЛ
9. Експлуатація обладнання бортової системи попередження зіткнень

Мета: Сформувати цілісне уявлення про основні умови, принципи і процедури при експлуатації і виконанні польотів повітряних суден. Знати правила експлуатації прийомовідповідачів ВОРЛ та обладнання бортової системи попередження зіткнень (БСПЗ). Навчати застосовувати отримані знання в процесі професійної діяльності.

Методичні рекомендації: При підготовці до практичного заняття звернути особливу увагу на технічні вимоги, що стосуються схем вильоту, прибуття та заходження на посадку, польоту в зоні очікування, правил установки висотоміра, одночасного використання паралельних або майже паралельних обладнаних ЗПС, правил експлуатації прийомовідповідача вторинного оглядового радіолокатора (ВОРЛ) та експлуатації обладнання бортової системи попередження зіткнень (БСПЗ), опис експлуатаційних правил, рекомендованих для використання персоналом, пов'язаним з виробництвом польотів і льотним екіпажем.

Питання для обговорення:

1. Абсолютна висота прольоту перешкод (OCA) або відносна висота прольоту перешкод (OCH).
2. Мінімальна абсолютна висота зниження (MDA) або мінімальна відносна висота зниження (MDH).
3. Стандартний маршрут вильоту за приладами (SID).
4. Стандартний маршрут прибуття за приладами (STAR).
5. Розробка схем вильоту за приладами. Загальні критерії і вимоги.

6. В яких умовах не повинен виконуватися зліт зі зниженою тягою?
7. Розрахунковий градієнт схеми вильоту. Мінімальний запас висоти над перешкодою при вильоті.
8. Стандартні маршрути вильоту за приладами. Загальні положення.
9. Інформація про вильоти, що публікується.
10. Схема заходу на посадку за приладами. Загальні положення та вимоги.
11. Ділянки схеми заходу на посадку.
12. Категорії повітряних суден.
13. Абсолютна (відносна) висота прольоту перешкод (ОСА / Н).
14. Фактори, що впливають на експлуатаційні мінімуми. Градієнт зниження.
15. Ділянка прибуття.
16. Початкова ділянка заходу на посадку.
17. Види маневрів при заході на посадку.
18. Проміжна ділянка заходу на посадку.
19. Кінцева ділянка заходу на посадку.
20. Ділянка відходу на друге коло.
21. Одночасні операції на паралельних або майже паралельних обладнаних ЗПС. Типи операцій.
22. Зона візуального маневрування (політ по колу).
23. Схеми польоту в зоні очікування. Загальні вимоги.
24. Правила установки висотоміра. Основні положення.
25. Правила експлуатації прийомовідповідачів вторинного оглядового радіолокатора (ВОРЛ). Загальні положення.
26. Експлуатація обладнання бортової системи попередження зіткнення (БСПЗ). Загальні положення.

3.2 Змістовий модуль II. Практичне використання авіаційного законодавства

Тема 7 Правовий статус цивільного повітряного судна (на основі додатка 7 – Державні та реєстраційні знаки ПС та додатка 8 – Льотна придатність ПС) (2 години)

Практичне заняття

План:

1. Класифікація ПС
2. Реєстрація цивільних ПС
3. Льотна придатність ПС

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти з основними вимогами, що пред'являються до повітряних суден. Знати як відбувається реєстрація цивільних повітряних суден та які вимоги щодо льотної придатності ПС.

Методичні рекомендації: При розгляді даної теми необхідно звернути увагу на вимоги до повітряних суден, їх класифікацію, порушення порядку використання повітряного простору ПС. Обов'язки держав членів - ІКАО щодо ПС, згідно Чиказької конвенції.

Знати вимоги ІКАО щодо реєстрації цивільних повітряних суден та що визначають і містять провила реєстрації цивільних повітряних суден в Україні. Порядок реєстрації та виключення ПС з Державного реєстру цивільних ПС України. Також необхідно ознайомити студентів з стандартами ІКАО щодо льотної придатності ПС. Встановлення та підтримання льотної придатності ПС в Україні.

Питання для обговорення:

1. Дайте визначення повітряному судну.
2. Що розуміється під прототипом цивільного ПС?
3. Що розуміється під модифікованим цивільним ПС?
4. Яке ПС вважається новим цивільним ПС?
5. Державна авіація, призначення. Класифікація державних ПС.
6. Цивільна авіація. Класифікація цивільних ПС.
7. Що означає поняття авіаційні роботи?
8. Що означає поняття авіація загального призначення?
9. Що відноситься до порушень порядку використання повітряного простору (ПС - порушникам)?
10. Обов'язки держав членів-ІКАО щодо ПС, згідно Чиказької конвенції.
11. Класифікація ПС
12. Які документи, відповідно до Чиказької конвенції, має на борту кожне ПС?
13. Порядок реєстрації цивільних ПС в Україні. Реєстраційне посвідчення.
14. У яких випадках може бути зареєстровано ПС в Україні?
15. Виключення ПС з Державного реєстру цивільних ПС України.

16. Державні і реєстраційні знаки, які наносяться на повітряне судно. Призначення та вимоги (згідно з Додатком 7).
17. Розташування національних, спільних та реєстраційних знаків.
18. Льотна придатність ПС. Загальні вимоги та застосування Додатка 8.
19. Льотна придатність повітряного судна в Україні. Сертифікат льотної придатності.

Тема 8 Ліцензування персоналу (на основі додатка 1 до Чиказької конвенції та додатка 1 до наказу № 565 "Свідоцтва льотного персоналу" (Part-FCL)) (2 години)

Практичне заняття

План:

1. Визначення
2. Загальні правила, що стосуються свідоцтв
3. Загальні правила, що стосуються свідоцтв та кваліфікаційних відміток пілотів
4. Пілот-курсант
5. Свідоцтво пілота-аматора
6. Свідоцтво пілота комерційної авіації
7. Свідоцтво лінійного пілота авіакомпанії
8. Кваліфікаційна відмітка про право на польоти за приладами
9. Вимоги додатка 1 (Annex 1) до наказу № 565 "Свідоцтва льотного персоналу". Частина FCL Part-FCL

Мета: Ознайомити кандидатів з вимогами щодо знань і досвіду на отримання свідоцтв пілотів різних категорій згідно додатка 1 до Чиказької конвенції "Видача свідоцтв авіаційному персоналу" та додатка 1 до наказу Державної авіаційної служби України № 565 "Свідоцтва льотного персоналу" (Part-FCL)

Методичні рекомендації: При підготовці до практичного заняття особливу увагу звернути на загальні правила, що стосуються свідоцтв та кваліфікаційних відміток пілотів. Кваліфікаційні відмітки про клас і тип. Порядок надання сили свідоцтвам. Придатність за станом здоров'я. Обмеження прав пілотів, які досягли 60-річного і 65-річного віку. Також необхідно знати вимоги щодо знань і досвіду на отримання свідоцтв пілотів різних категорій та кваліфікаційної відмітки про право на польоти за приладами. Права власника свідоцтва та умови, яких дотримуються при здійсненні таких прав.

Питання для обговорення:

1. Загальні правила, що стосуються свідоцтв.
2. Допуск до роботи в якості члена льотного екіпажу.
3. Порядок надання сили свідоцтвам.

4. Дійсність свідоцтв.
5. Придатність за станом здоров'я.
6. Загальні вимоги до видачі свідоцтв.
7. Кваліфікаційні відмітки про вид.
8. Кваліфікаційні відмітки про клас і тип.
9. Облік польотного часу.
10. Обмеження прав пілотів, які досягли 60-річного і 65-річного віку.
11. Пілот-курсант.
12. Свідоцтво пілота-аматора (PPL). Вимоги до знань і досвіду.
13. Права власника свідоцтва PPL.
14. Свідоцтво пілота комерційної авіації (CPL). Вимоги до знань і досвіду.
15. Права власника свідоцтва CPL.
16. Свідоцтво лінійного пілота авіакомпанії (ATPL). Вимоги до знань і досвіду.
17. Права власника свідоцтва ATPL.
18. Кваліфікаційна відмітка про право на польоти за приладами.
19. Вимоги додатка 1 Part-FCL до наказу №565 "Свідоцтва льотного персоналу" щодо видачі свідоцтв PPL, CPL/IR, ATPL, MPL.

Тема 9 Правила польотів (на основі додатка 2 до Чиказької конвенції та Правил польотів цивільних ПС у повітряному просторі України) (2 години)

Практичне заняття

План:

1. Визначення основних термінів
2. Застосування правил польотів
3. Загальні правила
4. Плани польоту
5. Правила візуальних польотів
6. Правила польотів за приладами
7. Сигнали
8. Перехоплення цивільного ПС
9. Таблиці крейсерських ешелонів

Мета: Формування комплексного уявлення про застосування загальних правил польотів, що встановлюють порядок виконання польотів на різних етапах, в різних природних умовах, в різний час доби та відповідальність командира за управління ПС відповідно до встановлених правил польотів. Навчати застосовувати отримані знання в процесі професійної діяльності.

Методичні рекомендації: При розгляді даної теми потрібно знати визначення основних термінів та звернути увагу на застосуванні правил польотів, запобіганню зіткнень повітряних суден в повітрі та на землі. Плани

польотів: подання, зміст і закриття плану польотів, навмисна і ненавмисна зміна плану польотів. Правила ведення радіозв'язку. Дії екіпажу при відмові радіозв'язку. Правила візуальних польотів (ПВП). Правила польотів за приладами (ППП).

Необхідно знати порядок застосування сигналів при виникненні аварійних ситуацій. Сигнали, які використовуються в разі перехоплення. Принципи і правила перехоплення цивільних ПС. Загальна характеристика системи ешелонування відповідно до стандартів ІСАО.

Питання для обговорення:

1. Визначення основних термінів: "Абсолютна висота", "Абсолютна висота переходу", "Видимість", "Видимість в польоті", "Видимість у землі", "Висота нижньої межі хмар", "Запасний аеродром", "Відносна висота"
2. На які ПС поширюються міжнародні правила польотів?
3. Відповідальність за дотримання правил польотів?
4. Загальні правила польотів.
5. Правила запобігання зіткнень в повітрі.
6. Правила запобігання зіткнень на землі.
7. Правила використання бортових вогнів ПС.
8. Плани польотів. Подання, зміст і закриття плану польотів. Навмисне і ненавмисне зміна плану польотів.
9. Загальні правила диспетчерського ОНР. Диспетчерський дозвіл і дотримання плану польотів.
10. Навмисна і ненавмисна зміна плану польотів.
11. Правила ведення радіозв'язку. Дії екіпажу при відмові радіозв'язку.
12. Правила візуальних польотів (ПВП). В яких випадках польоти за ПВП не виконуються?
13. Вимоги до хмарності і видимості при виконанні польотів за ПВП.
14. Дії екіпажу при погіршення погодних умов нижче мінімумів ВМУ.
15. Відповідальність командира ПС при польотах у повітряному просторі ОНР класу G нижче дійсної висоти 300м.
16. Правила польотів за приладами (ППП). Мінімальні ешелони, перехід від польоту за ППП до польоту за ПВП.
17. Категорії точних заходів на посадку і посадок за приладами.
18. Що означають і як застосовуються для передачі сигнали лиха?
19. Що означають і як застосовуються для передачі сигнали терміновості?
20. Сигнали, які використовуються в разі перехоплення.
21. Принципи і правила перехоплення цивільних ПС.
22. Радіозв'язок і типова фразеологія англійською мовою під час перехоплення.
23. Сигнали, що регулюють рух ПС на землі (сигнали регулювальника).
24. Дайте загальну характеристику системі ешелонування відповідно до стандартів ІСАО.

**Тема 10 Правила пошуку і порятунку
(на основі додатка 12 до Чиказької конвенції) (2 години)**

Практичне заняття

План:

1. Основні поняття і визначення
2. Організація пошуку і рятування
3. Співпраця держав
4. Підготовчі заходи
5. Порядок проведення пошуково-рятувальних операцій
6. Сигнали, що застосовуються при пошуково-рятувальних операціях
7. Вимоги національних документів з пошуку і порятунку

Мета: Вивчення теоретичних основ організації і проведення пошукового та аварійно-рятувального забезпечення польотів, своєчасного пошуку та надання допомоги пасажиром і екіпажам ПС, що зазнають лиха і їх евакуації.

Методичні рекомендації: Ознайомити студентів з організацією і проведенням пошуково-рятувальних та аварійно-рятувальних робіт та яким чином організовується чергування підготовлених до пошуку екіпажів, пошукових повітряних суден і аварійно-рятувальних команд. Співпраця держав з питань пошуку та порятунку. Порядок дій координаційних центрів пошуку і порятунку (КЦПР) під час аварійних стадій.

Чітко знати дії командира повітряного судна, який виявив, що інше повітряне або надводне судно терпить лихо та порядок дій командира повітряного судна, що прийняв повідомлення про лихо. Маневри, які виконуються ПС, щоб направити надводне судно до повітряного або надводному судну, що терпить лихо

Питання для обговорення:

1. Пошукове та аварійно-рятувальне забезпечення польотів. Цілі і організація.
2. Визначення термінів: "Аварійна стадія", "Аварійно-рятувальна команда (АРК)", "Аварійно-рятувальні роботи (АРР)", "Координаційний центр пошуку і рятування (RSC)", "Система КОСПАС-САРСАТ"
3. Організація пошуку і порятунку.
4. Співпраця держав з питань пошуку та порятунку.
5. Підготовчі заходи до проведення пошуку і рятування.
6. Організація і порядок проведення пошуково-рятувальних операцій (ПРО).
7. Порядок дій координаційних центрів пошуку і порятунку (КЦПР) під час аварійних стадій.
8. Порядок дій у тих випадках, коли відповідальність за пошук і рятування лежить на двох або більше Договірних державах.
9. Дії командира ПС при виявленні іншого ПС або надводного судна, яке зазнало аварії.
10. Порядок дій командира ПС, який прийняв повідомлення про лихо.

11. Сигнали: Маневри, які виконуються ПС, щоб направити надводне судно до повітряного або надводному судну, що терпить лихо.
12. Сигнали: Маневри, які виконуються ПС, які означають, що допомога надводного судна більше не буде потрібно.
13. Які відповіді можуть бути дані надводними судами на сигнали (маневри), що подаються ПС?
14. Код візуальних сигналів "земля - повітря" для використання осіб, які залишилися в живих.
15. Код візуальних сигналів "земля - повітря" для використання пошуковими партіями на землі.
16. Вимоги Повітряного кодексу України щодо пошуку і порятунку.

**Тема 11 Розслідування авіаційних подій повітряних суден
(на основі додатка 13 до Чиказької конвенції) (2 години)**

Практичне заняття

План:

1. Визначення основних термінів
2. Загальні положення
3. Повідомлення
4. Розслідування
5. Початкові дії посадових осіб у разі АП
6. Остаточний звіт
7. Розслідування АП (Повітряний кодекс України-2011)

Мета: Вивчення теоретичних основ організації і проведення розслідування авіаційних подій та інцидентів. Формування професійних знань та практичних вмінь щодо дій при виникненні авіаційних подій та інцидентів.

Методичні рекомендації: При підготовці до практичного заняття вивчити визначення основних термінів та загальні положення щодо розслідування, знати міжнародні та національні нормативні та законодавчі акти з розслідування авіаційних подій та інцидентів.

Слід звернути увагу на порядок повідомлення, організацію та проведення розслідування авіаційних подій та інцидентів. Також необхідно знати хто призначає розслідування та несе відповідальність за його ретельне проведення та яким чином і хто проводить розслідування, якщо неможливо встановити, що місце авіаційних подій та інцидентів знаходиться на території будь-якої держави. Участь у розслідуванні інших держав та права уповноважених представників та їх совітників. Початкові дії посадових осіб у разі авіаційних подій та інцидентів.

Остаточний звіт та порядок надання даних про авіаційні події та інциденти іншим державам та ІКАО. Система повідомлень про АП та

інциденти. Національні системи подання повідомлень про інциденти. Системи обов'язкового та добровільного подання повідомлень про інциденти.

Питання для обговорення:

1. Визначення основних термінів: "Авіаційна подія", "Інцидент", "Серйозний інцидент", "Серйозне тілесне ушкодження".
2. Загальні положення та правове забезпечення розслідування АП.
3. Відповідальність держави місця події.
4. Порядок повідомлення в разі АП.
5. Зміст інформації при повідомленнях про АП.
6. Дія держав, які отримали повідомлення.
7. Організація розслідування АП.
8. Що означає «Розслідування»?
9. Що включає в себе розслідування АП?
10. Хто призначає розслідування АП і несе відповідальність за його проведення?
11. Які дії робляться, якщо неможливо встановити, що місце АП або серйозного інциденту знаходяться на території будь-якої держави?
12. Участь в розслідуванні інших держав.
13. Яке право дає участь в розслідуванні уповноваженим представникам інших держав?
14. Початкові дії посадових осіб у разі АП.
15. Остаточний звіт, кому направляється проект і остаточний звіт?
16. Звітність ADREP (подання даних про АП та інциденти ІКАО).
17. Основні вимоги розслідувань АП (Повітряний кодекс України-2011).

Тема 12 Безпека (на основі додатка 17 до Чиказької конвенції) (2 години)

Практичне заняття

План:

1. Короткий зміст додатка 17 до Чиказької конвенції
2. Правові та пов'язані з ними аспекти
3. Безпека повітряних суден
4. Порушуючи порядок або недисципліновані пасажери
5. Управління кризовою ситуацією і реагування на акти незаконного втручання
6. Захист цивільної авіації від актів незаконного втручання (Повітряний кодекс України-2011)

Мета: Вивчення основних вимог міжнародно-правових та національних документів, правил, практики і процедур з авіаційної безпеки. Вміти

застосовувати отримані знання для забезпечення захисту міжнародної цивільної авіації від актів незаконного втручання в її діяльність.

Методичні рекомендації: При розгляді даної теми звернути увагу на базові концепції авіаційної безпеки. Знати основні вимоги стандартів додатка 17 до Чиказької конвенції а також вимоги національної програми безпеки ЦА та програм авіаційної безпеки експлуатанта і аеропорту. Необхідно звернути увагу на повноваження та дії командира ПС в польоті в разі незаконного акту. Екстрадиція і судове переслідування порушників.

Особливу увагу слід звернути на безпеку повітряного судна та захист кабіни льотного екіпажу. Також слід ретельно розібрати дії екіпажу повітряного судна при виникненні кризової ситуації на землі та в повітрі і реагування на різні акти незаконного втручання.

Питання для обговорення:

1. Короткий зміст додатка 17 до Чиказької конвенції. Загальні положення, завдання і цілі.
2. Основні вимоги національної програми безпеки ЦА (НПБЦА).
3. Програма авіаційної безпеки експлуатанта.
4. Програма безпеки аеропорту.
5. Міжнародно-правові документи з авіаційної безпеки.
6. Дайте визначення акту незаконного втручання?
7. Екстрадиція і судове переслідування.
8. Повноваження командира ПС.
9. Безпека повітряного судна.
10. Контроль доступу до повітряного судна.
11. Перевірки та обшук повітряного судна з метою безпеки.
12. Захист кабіни льотного екіпажу.
13. Порушуючі порядок або недисципліновані пасажирів. Приклади поведінки, яка порушує порядок.
14. Рівні загрози, їх характеристика.
15. Процедури дій перед зльотом.
16. Процедури дій під час польоту.
17. Агресивні дії пасажирів.
18. Відповідні дії екіпажу.
19. Які заходи повинен прийняти командир ПС, якщо відбувається спроба вторгнення в кабіну льотного екіпажу?
20. Викрадення (захоплення) ПС на землі, дії при цьому екіпажу.
21. Викрадення (захоплення) ПС в польоті, дії при цьому екіпажу.
22. Дії екіпажу при загрози вибуху на землі.
23. Дії командира ПС у разі загрози вибуху в польоті.
24. Процедури обшуку (огляду) повітряного судна.
25. Організація забезпечення авіаційної безпеки згідно вимог Повітряного кодексу України.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

1. Література основна

1. Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 року №3393-УІ.
2. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Київ «Либідь» 2004-816 с.
3. Тімченко " Міжнародне право".- К., 2000. – 605 с.
4. Бордунов В.Д. Международное воздушное право. Учебное пособие,- М: НОУ ВКМ «Авиабизнес», 2006.-464 с.
5. Бекашев К.А. Международное право: М.:Прспект,2009 – 1008 с.
6. Колосов Ю.М., Кузнецов В.И. Международное право, М. 1995. – 511 с.
7. Мовчан А.П. "Международное воздушное право". Наука, 1981. – 875 с.
8. Малеев Ю.Н. "Международное воздушное право". М., 1986. – 523 с.
9. Тихонов В.М. "Основные направления и характер деятельности международной организации ИКАО", М., Транспорт, 1996. – 237 с.
10. Словник міжнародного повітряного права, Москва, "Міжнародні відносини." 1988р.
11. Конвенція про міжнародну цивільну авіацію. Чиказька конвенція (1944 р.) Монреаль. Видання дев'яте. - 2006. -51 с.
12. Додатки до Чиказької Конвенції 1-19 - 857 с.
13. Правила аеронавігаційного обслуговування. Виробництво польотів повітряних суден. Дос. ІКАО 8168 - Монреаль: ІКАО, 2006р.
Том 1. Правила виробництва польотів. Видання п'яте-2006, с. 303.
Том 2. Побудова схем візуальних польотів та польотів приладами. Видання дев'яте-2006, с. 410.
14. Правила аеронавігаційного обслуговування. Організація повітряного руху Дос. ІКАО 4444 – Монреаль: ІКАО, 2007, с. 461.
15. Дос. ІКАО 7030 "Додаткові регіональні правила ІКАО " (SUPPS).
16. Дос. ІКАО 9756. "Керівництво з розслідування АП та інцидентів". Частина 1-4.
17. Дос. ІКАО 8973 "Керівництва з авіаційної безпеки".
18. Положення про використання повітряного простору України. Постанова КМУ від 06.12.2017 № 954.
19. Авіаційні правила України "Правила використання повітряного простору України". Наказ ДАСУ від 11.05.2018 року № 430/210.
20. Правила польотів цивільних повітряних суден у повітряному просторі України, затверджені наказом Міністерства інфраструктури України від 28.10.2011 № 478.
21. Загальні правила польотів у повітряному просторі України. Наказ Державіаслужби України від 06.02.2017 № 66/73.
22. Технічні вимоги та адміністративні процедури для льотних екіпажів ЦА. Наказ Державіаслужби України від 20.07.2017 № 565.
23. Авіаційні правила України. "Технічні вимоги та адміністративні процедури щодо льотної експлуатації в цивільній авіації". Наказ Державної авіаційної служби України від 05.07.2018 року N 682.

24. "Правила реєстрації цивільних повітряних суден в Україні" (АПУ-частина 47). Наказ Державіаслужби від 05.02.2019 року N 153.
25. "Підтримання льотної придатності повітряних суден та авіаційних виробів, компонентів и обладнання та схвалення організації і персоналу, залучених до виконання завдання". Наказ Державіаслужби від 06.03. 2019 року N 286.
26. "Правила авіаційного пошуку і рятування в Україні". Наказ МВС України від 16.03.2015р. № 279.
27. "Правила аварійно-рятувального та протипожежного забезпечення польотів у цивільній авіації України". Наказ Міністерства інфраструктури 07.05.13р. № 286.
28. Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів и багажу. Наказ Державіаслужби від 26.10.2018 року № 1239.
29. Додаток 1 до Чиказької конвенції "Видача свідоцтв авіаційному персоналу".
30. Додаток 2 до Чиказької конвенції "Правила польотів".
31. Додаток 7 до Чиказької конвенції "Національні і реєстраційні знаки повітряних суден".
32. Додаток 8 до Чиказької конвенції "Льотна придатність повітряних суден".
33. Додаток 11 до Чиказької конвенції "Обслуговування повітряного руху"
34. Додаток 12 до Чиказької конвенції "Пошук і рятування".
35. Додаток 13 до Чиказької конвенції "Розслідування АП та інцидентів".
36. Додаток 14 до Чиказької конвенції "Аеродроми".
37. Додаток 17 до Чиказької конвенції "Безпека. Захист міжнародної цивільної авіації від АНВ".

2. Література додаткова

1. Варшавская конвенция 1929 г. Конвенция об унификации некоторых правил, касающихся международных воздушных перевозок.
2. Конвенція про збиток, заподіяний іноземними повітряними суднами третім особам на поверхні (Римська конвенція 1952 року).
3. Конвенція для уніфікації деяких правил міжнародних повітряних перевезень (Монреальська конвенція 1999 року).
4. Конвенція про злочини та деякі інші акти, що здійснюються на борту повітряних суден (Токійська конвенція 1963 року).
5. Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (Гаазька конвенція 1970 року).
6. Конвенція про боротьбу з незаконними діями, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (Монреальська конвенція 1971 року).
7. Монреальський протокол 1988 року.
8. Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення (Монреальська конвенція 1991 року).
9. Конвенція про відшкодування шкоди, заподіяної повітряними судами третім особам (Монреаль 2 травня 2009 року).

10. Конвенція про відшкодування збитків третім особам, заподіяну внаслідок актів незаконного втручання за участю ПС (Монреаль 2 травня 2009 року).
11. Конвенція про боротьбу з незаконними актами щодо міжнародної ЦА (Пекінська конвенція 2010 року).
12. Протокол, що доповнює Конвенцію про боротьбу із незаконним захопленням ПС (Пекін 10 вересня 2010 року).
13. Протокол, який змінює Конвенцію про злочини та деякі інші акти, що вчиняються на борту ПС (Монреалі 4 квітня 2014 року).
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення.
15. Кримінальний кодекс України.
16. Кодекс законів про працю України.

3. Інформаційні ресурси

1. <http://www.aviadocs.net> – документи ІКАО, авіаційні правила і сертифікати, збірники аеронавігаційної інформації, КЛЕ.
2. <http://www.avia.gov.ua> – Офіційний портал Державної авіаційної служби України.
3. <http://portal.rada.gov.ua> - Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
4. <http://www.mon.gov.ua> - Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.

Також використовуються інформаційні ресурси бібліотеки Льотної академії НАУ.